

Радомир Путник

ПОСЛЕДЊИ ТРЕНУЦИ
КРАЉА АЛЕКСАНДРА
И КРАЉИЦЕ ДРАГЕ

Радомир Путић, књижевник и драматург, рођен је 1946. године у Оџацима. Студирао је на Филолошком факултету и Академији за позориште, филм, радио и телевизију у Београду.

Уредник је у Уметничком програму Телевизије Београд. Био је директор Дrame Народног позоришта у Београду, позоришни критичар “Политике” и главни уредник часописа “Сцена”.

Објавио је више књига песама, књигу приповедака, као и две књиге драматуршких огледа и приказа: *Читијајући изнова* и *Приближавање позоришћу*.

Позоришни комади приказивани су му у позориштима у Београду, Сомбору, Зајечару, Зеници и Вршцу, а десетак радио драма на програмима радио станица пређашње Југославије.

Написао је телевизијску серију *Крај династије Обреновић*.

Радомир ПУТНИК

ПОСЛЕДЊИ ТРЕНУЦИ КРАЉА
АЛЕКСАНДРА И КРАЉИЦЕ ДРАГЕ

ЛИЦА:

АЛЕКСАНДАР ОБРЕНОВИЋ, краљ Србије

ДРАГА ОБРЕНОВИЋ, његова супруга

Догађа се у ноћи између 28. и 29. маја 1903. године,
од 2 часа и 40 минута до 3 часа и 50 минута.

Собичак у Сїаром двору; шїо је, у сївари, сада мала їросїорија їре-їворена у одају за їардеробу краљице Драге. Један їрозор, закован, їледа на дворишїе двора. Ноћ је. Прошло је више од једног часа иза їоноћи. Чује се їалама, метїеж, їуцїеви из їушака. У їами назиремо две їудске їриликe, чврсїо заїрїене, одевене у беле сїаваћице. Граја за їренуїак уїїхне.

ДРАГА: Они одлазе... Саша, чујеш ли, они одлазе!

АЛЕКСАНДАР: Неће отићи, шери...

ДРАГА: Али, не чују се више! Мили, ми смо спасени!

АЛЕКСАНДАР: Доћи ће поново.

ДРАГА: Да само знам ко се дрзнуо...

АЛЕКСАНДАР: Упозоравали су ме, а ја нисам слушао...

ДРАГА: Али, ко се усудио на свога краља? Ко? Ко?

АЛЕКСАНДАР: Официри. Једино они имају оружје и їуде. Нико други.

Драга се одвоји од Александра, їледа кроз їрозор.

ДРАГА: Униформе, Саша, їуди у униформама.
(Пауза)
Мој девер, пуковник Александар Машин...

АЛЕКСАНДАР: Пензионисани пуковник без права ношења униформе... Шери, ето ко се дигао на нас... Официри мога оца... Људи које је папа одликовао и задужио... Папа је умро. Две и по године га нема, а његови официри дижу руку на српског краља. Свог краља.

ДРАГА: И онај Генчић!

АЛЕКСАНДАР: Тај превејани лупеж. Шоп! Увек елегантан, а изгледа као какав Татарин. Зашто жене лудују за њим? Драга, зашто све београдске госпође падају пред Генчићем? Шта налазе у том бившем полицајцу?

ДРАГА: Он је био министар полиције.

АЛЕКСАНДАР: Папа је и њега створио. Машин, Генчић... Шери, мора да је с њима и Атанацковић... и онај Авакумовић... Људи које смо позивали на двор... И њих и њихове госпође.

ДРАГА: Госпође? Које су о мени говориле најстрашније ствари? Мили Саша, ми смо погрешили... Ми смо добри и попустљиви...

АЛЕКСАНДАР: Били. Били смо добри и попустљиви.

ДРАГА: Од сутра, Саша, већ од сутра се мењамо...

АЛЕКСАНДАР: Ми немамо сутра, шери... Нама остаје још мало времена... Ми имамо још само неколико минута...

ДРАГА: Не мислиш озбиљно, Саша?

АЛЕКСАНДАР: Жао ми је, препелице моја... Они неће одустати. Ја сам ломио Генчића два дана, причао сам ти, да прихвати нашу веридбу, претио сам му и вешањем на Теразијама, па није попустио. Он је бандоглави Шоп. Он је папин човек од поверења. Тај неће одустати. Они неће одустати.

ДРАГА: А генерал Лаза? Наш лепи Лаза?

АЛЕКСАНДАР: Да је могао да нас одбрани, он би то већ учинио. Уморан сам, шери, толико уморан од свакодневног трвења с неспособним министрима, од пашквила које стално стижу, уморан од твоје браће, од свега...

ДРАГА: Саша, лане мој, ти си се тако отуђио од мене... Зато ти је тешко... Ја сам ту да делим с тобом све невоље, да понесем терет и да ти олакшам муку... Саша, болан, не туђи се... Када смо могли све оно најтеже да поднесемо делећи бриге, моћи ћемо и од сутра да окренемо лист!

АЛЕКСАНДАР: Нема сутра.

ДРАГА: Послаћемо Николу у иностранство... Па нека иду с милим Богом и он и она његова Швабица, Швајцаркиња, шта ли је! Никодија у нишки гарнизон, Никодије је добар... Он има тако добру душу...

АЛЕКСАНДАР: Правиш планове, Драга, за кога?

ДРАГА: За нас, Саша, за нас и наше најближе. Они су наши мили... Ми немамо никога ближег, не заборави... Човек вреди онолико колико може да учини. Видећеш. Променићемо наше животе, променићемо Србију... Само да преживимо. Да издржимо искушење.
(Пауза)

АЛЕКСАНДАР: Како је све ово почело, шери, и када... Знам да је доцкан, да нам преостаје још неколико минута живота, али морам да откријем не само како, већ и зашто су се окренули против нас.

ДРАГА: Душмани, наши душмани.

АЛЕКСАНДАР: Нису ваљда сви против нас? Зашто војска против свога краља?

ДРАГА: Мрски душмани, ето ко је. Сто пута сам те упозоравала, Маршићанин ти је говорио, али ти ниси веровао. Ти си добар, Саша, добар за ову земљу која те није заслужила.

АЛЕКСАНДАР: Где сам погрешо? Где пропустио да учиним оно што је требало?

ДРАГА: А где је погрешо кнез Михаило? Њега су злотвори убили, на данашњи дан, господе Боже, пре колико година?

АЛЕКСАНДАР: Тридесет пет.

ДРАГА: У Кошутњаку, док је био у шетњи...

АЛЕКСАНДАР: Михаила су убили карађорђевићевци.

ДРАГА: Шта мислиш, ко је подигао ове на нас? Засигурно то нису урадила моја браћа. Неко други је то учинио. Говорила сам ти, Саша, да припазиш на пријатеље Карађорђевића. А ти? Више си гледао шта чине у Црној Гори. Нису теби душмани Петровићи, него Карађорђевићи. Ено, Петар живи у Женеви, даје интервјуе журналистима, прети да ће доћи у Србију. Његови синови су у Русији, цареви кадети. Наш кум, император, њих је прихватио, пригрлио... А нас није хтео да прими, не само у Петрограду, него ни у Ливадији, док су он и царица били на одмору... Наш кум, Саша... Све је то твоја маман удесила, преко сплетака, преко својих тетака и сестричина, и успела је да нас одгурне од Русије. Бадава сам ја преговарала са Мансуровим...

АЛЕКСАНДАР: Мансурова не спомињи! Он је све радио на своју руку! Добио сам извештаје о том руском агенту и знам да је теби обећао куле и градове. Оно што теби обећа Мансуров, њему одрекне гроф Ламсдорф. Ми смо били наивни, Драга, као деца, када смо веровали Мансурову. Са Чариковом сам барем знао на чему смо. Он није ништа обећавао.

ДРАГА: Све је то маман удесила. Колико је само писама послала у Русију!? Кад бих знала! И коме?

АЛЕКСАНДАР: То више није важно.

ДРАГА: Мени јесте! Ја знам добро – а ти то не знаш – колико се маман трудила да нас оцрни на руском двору.

АЛЕКСАНДАР: То је прошло, шери...

ДРАГА: Знам ја више него што ти мислиш, лане мој... Знам да си се измирио с краљицом Наталијом.

АЛЕКСАНДАР: Како, то знаш?

ДРАГА: А шта се може сакрити од жене, ако хоће да сазна истину. А ја сам увек хтела да знам шта раде наши противници.

АЛЕКСАНДАР: Маман није била наш противник.

ДРАГА: Наш! Била је само мој! Мене је хтела да уништи, Саша. Ја сам јој била нешто као слушкиња. Дружбеница. Дворска дама краљице која је прогнана. У ствари, њена жртва. Ти не знаш, шери, како је мене краљица Наталија шиканирала. Душу ми је убијала. Она, она – краљица! Она, влахиња, влајна, ћерка влашког пуковника!

АЛЕКСАНДАР: Говориш о мојој мајци, Драга!

ДРАГА: Јесте мили, о маман. Али, она је теби била мајка само када је то њој одговарало. Када је требало да се бори против краља Милана. Да ли те је она васпитавала? Ко је бринуо о теби?
(Пауза)

АЛЕКСАНДАР: Докић.

ДРАГА: Господин Докић. Фини господин Докић. А где је била маман тада?

АЛЕКСАНДАР: Папа ју је протерао из Србије.

ДРАГА: Па ни ти ниси био у Србији. И ти си био с њом. И у Пруској, када је био онај скандал с Бизмарком! Ти си, мили мој, био тако несрећан... Код оба родитеља, ти си растао без иједног. Мене је то тако потресло, када сам те видела у Бијарицу, када си дошао да посетиш маман, видела сам младог човека с тужним очима.

АЛЕКСАНДАР: Ја сам кратковид, Драга.

ДРАГА:

Твоје су очи тако тужно гледале. У њима се видела и боја мора и туга усамљеног човека. Твоји неспретни покрети, твој бојажљиви глас када си ми се обраћао, у мени су пробудили нешто што сам мислила да је заувек сахрањено. Мислила сам да је срећа нешто што ми не припада. Мислила сам да ће се мој живот састојати само из обавеза према браћи и сестрама. Ја сам њима писала свакога дана, слала новац који сам добијала као плату. Мој је живот био монотон, сасвим сив, без трачка светлости. Краљица Наталија је захтевала да јој будем на располагању кад год јој се прохте. Ја нисам припадала себи, никада нисам имала више од пола сата времена за своје потребе. Твоја маман је била сурова према мени. Не жалим се, лане мој, само ти говорим како је заиста било. И онда си се појавио ти. Тако бојажљив, тако смиран, тако застрашен од свега. Од живота који ти је наметнут. И ти си се у Бијарицу осећао као у кавезу. Маман те је водила у посете, скоро сваког дана. Те досадне разговоре ти си подносио с муком. Ти си био тако добро, тако мило дете. Младић од кога се много тражи, а ништа му се не даје. Од тебе се очекивало да ускоро понесеш краљевске обавезе, а за то ниси био припремљен. Ја сам видела да краљица Наталија планира да преко тебе она влада Србијом. Ох, како сам добро упознала њену нарав, њене намере! Ја сам се онда уплашила за тебе. Како ћеш моћи да јој се супротставиш? Јер, ти си тако добар, имаш тако меко срце, лане мој! И зато, када си ми пришао, када си муцао говорећи ми нежне речи, у заносу, ја сам осећала као да се у мојој души руше неке оgrade, неке препреке, као да пред мојим очима свиће!

(Пауза)

Заволела сам те нежном љубављу, твоју доброту и твоју несрећу. Твоју чисту душу. Мислила сам да ћу кришом моћи да ти пружим подршку. Да издржиш терет који ти је наменила судбина. Ја сам била задовољна местом у твом срцу, Саша, више ми није требало. Женама је довољно да знају да су вољене, мили мој, само толико им је потребно. Жене не траже више.

(Пауза)

А ти си био тако нежан, стрпљив и пажљив да се моје залеђено срце полако топило и најзад клонуло пред силином твоје љубави.

АЛЕКСАНДАР: Грлице моја, то су били најсрећнији тренуци у моме животу.

ДРАГА: Ми смо скривали нашу љубав. Морали смо да пред маман играмо игру скривалице. Морали смо да крадемо од других сваки тренутак самоће, сваки загрљај... Ја сам први пут у животу била срећна тада, с тобом, у Бијарицу... Први пут сам осетила шта значи волети некога и препустити му се до краја... Не размишљати ништа и безгранично припадати некоме. Теби! Само теби!

АЛЕКСАНДАР: Мислиш да маман није знала ништа о нама?

ДРАГА: Испрва није. А после јесте. Зар се од жене може нешто сакрити? И то још од мајке која је надзирала сваки твој корак. Краљица Наталија је лукава, Саша, једна од најлукавијих особа које знам. И када је схватила да се ми волимо, када је видела да си се ти потпуно преобразио, она ме је одмах позвала... Не волим да се сетим тог разговора...
(Зайлаче)

АЛЕКСАНДАР: Не плачи, рајска тицо моја. Знам како ти је било тешко.

ДРАГА: Не знаш ти, шери, шта је маман тражила од мене...

АЛЕКСАНДАР: Да ме напустиш?

ДРАГА: Не... Тешко ми је и да ти кажем.

АЛЕКСАНДАР: Па шта је могла друго да тражи?

ДРАГА: Тражила је да одредим цену... Као да сам проститутка...

АЛЕКСАНДАР: Није могуће!

ДРАГА: Јесте, мили мој! И те како јесте, и данас ми звони у глави.

АЛЕКСАНДАР: Шта ти је рекла?

ДРАГА: “Ви сте, госпођо Драга, искусна жена и разумете се у те ствари. Моме Саши ће бити од користи да га научите свему што мушкарац треба да зна. Због тога не браним да проводите ноћи с њим. А што се тиче ваших других обавеза, њих ћемо смањити. Надам се да немате неких других претензија према моме Саши. Спремна сам да ради стицања одређених искустава потребних моме сину, вама повећам плату.” Боже мој, Саша, како сам се тада

осећала! Како ме је понизила! Ујела ме је за срце. Почела сам да плачем. Била сам немоћна. Нисам знала шта да радим. Отрчала сам у своју собу и јецала... Мислила сам да је најбоље да умрем. Да попијем отров! Одлучила сам да то учиним исте ноћи. Требало је да ти са маман одеш на неку вечеру, а ја за излазак нисам била планирана. Желела сам да у вили не буде никога. Да у самоћи завршим свој несрећан живот.

АЛЕКСАНДАР: О чему ти причаш, Драга?

ДРАГА: Припремила сам отров. Хтела сам да га попијем када ви одете. Пре тога хтела сам да напишем писма браћи, да не носе љагу на имену. Написала сам своју последњу вољу, распоредила оно што сам годинама штедела, да би моје сестрице биле бар донекле обезбеђене... Чекала сам да чујем кочију која одлази, да бих заспала заувек, ојађена и понижена.

АЛЕКСАНДАР: Шта се онда догодило?

ДРАГА: А онда си ти изненада ушао. Рекао си да је маман отказала вечеру због мигрене и да се повукла у своје одаје. Био си тако нежан.

АЛЕКСАНДАР: Сећам се да си плакала. Нисам знао шта треба да радим, да ли да те оставим саму или да останем.

ДРАГА: Предложио си да играмо шах... или карте. Нисам могла да те отерам, био си тако беспомоћан...

АЛЕКСАНДАР: Те ноћи смо водили љубав...

ДРАГА: То је била љубавна ноћ жене спремне на смрт. У љубави сам се предала смрти и хтела још једном да с тобом доживим лепоту...

АЛЕКСАНДАР: Да сам ја то знао...

ДРАГА: Шта би могао да учиниш? Мушкарац је немоћан пред женским наумом. А ја, ја сам те ноћи веровала да те љубим последњи пут у животу. Ни до чега ми више није било стало. Ја сам заиста мислила да је те ноћи крај свега... А када је дошло јутро, одлучила сам да намеру одложим до вечери. И стварно сам хтела да те вечери прекратим муке... Плакала сам цело пре подне, знајући да ти моју смрт нећеш преболети. Али, знала сам да си ти краљ Србије и да не можеш да се жениш са мном... Ко

сам била ја? Несрећна удовица, жена без заштите на коју свако може да пљуне... Удовица коју је муж понижавао, а која није имала коме ни да се пожали... Жалила сам тебе, лане мој, жалила твоју младост која ће се срести са несрећом... И тада је стигло писмо из Србије које је променило моју одлуку.

АЛЕКСАНДАР: Какво писмо?

ДРАГА: Писала ми је Христина да је Ђина душевно оболела. Да морам да преузем бригу о њој. Ето, зато сам променила одлуку.

АЛЕКСАНДАР: Сиротице моја!

ДРАГА: Христина је тражила да јој пошаљем новац. Лекови су скупи, писала је, доктори много траже. Она и њен Пера дали су што су имали. Тада сам схватила да је моја обавеза велика. Да се о Ђини морам ја бринути. Стегла сам зубе, зауставила сузе. Готово је с плачем. Ето, мили мој, за два дана ја сам проживела паклене муке, понижења и највећу срећу с тобом.

АЛЕКСАНДАР: А маман?

ДРАГА: О, маман ме је звала исте вечери. Улазим у њену собу. Она ме гледа с висине. Охола, горда, поносна. Седи на столици, усправно, с циничним погледом. “Како је то чудно, госпођо Драга, да када ја имам мигрену да је имате и ви!” Ђутала сам. Шта сам могла да јој кажем. У себи сам јецала, али нисам хтела да види моје сузе, јер би се радовала моме болу. “Па, мислим да сте имали довољно времена да размислите о ономе што сам вам предложила јуче.” Опет сам ћутала. Мислила сам на моју јадну Ђину, на њену болест. Ако је ја не будем пазила, мораће у лудницу. А ја знам како је у лудници, и мој покојни муж је био тамо на лечењу. Нисам смела да допустим да Ђина заврши свој млади живот у патњи, међу страхотама. Зато сам ћутала. “Видим да прихватате предлог. Лепо. Задовољна сам с вама. А шта велите за плату?” Ђутим. Мислила сам на лекове без којих је моја сестрица мртва. Мислила сам на служавку коју морам да нађем да се брине о Ђини. Мислила сам на браћу која гладују у Београду, а још су деца. Ја сам им, у ствари, као мајка. Никола је, додуше, већ био на пекарском занату, али Никодије је мали. Даље ћутим. “Но, реците нешто!

Имате језик!” Мени се магли пред очима. Видим како охола седи на столици и заједљиво ме посматра. Ликује. У мени се родио пркос. Тада сам је одједном видела као жену којој је ускраћена љубав... Љубав мушкарца. Ти, мили мој Саша, не можеш да појмиш како ми жене брзо схватамо једна другу. Ја сам у тренутку разумела њену љубомору, њену завист. Она је била љубоморна на мене! Јер сам била лепа, млађа од ње, а њен син ме је заволео! Више си желео да будеш са мном него с њом! У мени се родио понос, женски понос! И храброст. И лукавост! То се десило у секунди, мили мој Саша, у једном трептају ока. Све сам схватила и одлучила да јој узвратим: “Величанство, тражим дупло!” Остала је нема. Први пут сам видела да је изненађена, затечена. У себи сам ликовала. Сада је она ћутала. Схватила је да је побеђена. Тога тренутка биле смо, она и ја, и најљући непријатељи и расрђене жене, али једна срећна и вољена, а друга невољена, несрећна, прогнана, а сада и без сина. А без љубави права жена не може да живи. Поклонила сам се и тражила да ми допусти да се удаљим. Она је само прошапутала “Идите”. Ја сам отишла у собу и још једном, у тренутку, сетила се свега. Знала сам да сам је победила. Знала сам да си мој, да више ниси у њеној власти. Да си се ослободио њених сплетака. Али, било ми је јасно да ме чека њена тешка освета.

АЛЕКСАНДАР: Како ја о томе ништа нисам знао?

ДРАГА: Зар још да те оптерећујем таквим стварима, лане мој? Не, ту битку сам сама морала да добијем. Онда си ти отпутовао и за мене су настали ужасни дани. Она је смишљала за мене нова и нова понижења. Нашла је неког старог грофа, Француза или Португалца, и тражила да се удам за њега.

АЛЕКСАНДАР: Ја о томе сада први пут чујем.

ДРАГА: Није тада било за казивање. Одбила сам. Тада сам јој рекла да је напуштам. Била је љута, али нисам одустала. Знала сам да ме чекаш и да ћеш ме заштитити. Дошла сам у Београд, побринула се о Бини. Тада си ме ти нашао.

АЛЕКСАНДАР: Зашто ми то раније ниси рекла?

ДРАГА: Знаш како си осетљив.

- АЛЕКСАНДАР: Никада јој нећу опростити што те је понижавала. И онај њен други грех.
- ДРАГА: Који други?
- АЛЕКСАНДАР: Што је напустила православну веру и прешла у католике.
- ДРАГА: Свака жена је без љубави изгубљена, мили мој.
- АЛЕКСАНДАР: Ми смо се измирили, то је истина. Али, нисам јој опрости.
- ДРАГА: Не може она теби да опрости што си био добар према краљу Милану. Што си га вратио у Србију и поставио на чело војске.
- АЛЕКСАНДАР: Папа је био несрећан човек. Део кривице лежи на маман.
- ДРАГА: Папа је, можда, био несрећан. Али, био је зао и насилан. Ти о њему знаш само оно што су ти казивали. А нису ти говорили све.
- АЛЕКСАНДАР: Знаш, Драга, да је био коцкар. Да је ноћима блудничичо по Паризу и Бечу, да је прокартао силан новац.
- ДРАГА: А какав је био према женама? Према мени!
- АЛЕКСАНДАР: Према теби?
- ДРАГА: То не знаш. Ни о томе ти нисам никад говорила.
- АЛЕКСАНДАР: Зашто?
- ДРАГА: Нисам хтела да будем између оца и сина, па сам ћутала.
- АЛЕКСАНДАР: Какав је био према теби?
- ДРАГА: Боље да не кажем ништа.
- АЛЕКСАНДАР: Реци ми, мораш ми рећи!
- ДРАГА: Да ли си се икад питао зашто је краљ Милан био против твоје женидбе са мном?
- АЛЕКСАНДАР: Зато што је хтео да ме ожени неком принцезом и тиме ојача положај Србије.
- ДРАГА: Добро, лане мој... Нека буде тако.
- АЛЕКСАНДАР: Значи, постоји нешто друго?
- ДРАГА: То си ти рекао. Нека буде тако. Ћутаћу. Боље је да не знаш.

АЛЕКСАНДАР: Говори! Све мораш да ми кажеш!

ДРАГА: Више није важно.

АЛЕКСАНДАР: Значи, постоји нека тајна! Говори, Драга, мораш ми рећи!

ДРАГА: Сада смо важни само ти и ја.

АЛЕКСАНДАР: Не смеш да сакриваш истину од мене! Барем сада!

ДРАГА: Па добро. Никада никоме нисам то испричала. Ти знаш, шери, да је мој отац Панта био окружни начелник у Шапцу. Ја сам већ била завршила учење у Церманкином институту и вратила се у Шабац. Тада је стигла вест да ће доћи краљ Милан. Разуме се да је мој тата требало да дочека и угости краља. Ми смо имали лепу кућу. Тата је дао да се уреди, украсио је лепим ћилимовима и цвећем. Ја сам лично изабрала најлепше букете цвећа за собу где ће краљ да спава. Мама и тата су дуго размишљали о томе ко ће да послужије краља. И онда су одлучили да то будем ја. Била сам школована, знала сам француски, ако ме његово величанство нешто пита, умећу да одговорим. За вечером, заиста, ја сам послуживала краља Милана и све је било без пропуста. Краљ и гости водили су разговоре о политичким стварима, а ја сам стрепела и црвенела кад год би ме краљ погледао. Мили Саша, имала сам само седамнаест година, а он је био краљ!

АЛЕКСАНДАР: Кнез, а не краљ.

ДРАГА: Кнез, добро, сад то није важно. Била сам узбуђена, непрестано да донесем и изнесем, да будем на оку моме Панти, да све буде како ваља. После вечере, спремила сам сто. И онда ме је краљ Милан питао ко сам, и разна друга питања. Нисам се уплашила, само сам била јако узбуђена. У нашој гостињској соби био је намештен кревет за краља. Мама је одабрала најлепше чаршаве и најмекши јастук. Било је упаљено десет свећа, да краљ што боље види. И када су гости отишли пошто их је краљ отпустио, остали смо у кући само мама, тата, краљ и ја. Стражари су били у дворишту, а ађутант је био с краљем у соби да му помогне. Мама и тата су отишли на починак, а ја сам остала у кухињи да поспремим. Тада је дошао ађутант и рекао да ме зове краљ. Помислила сам да му треба чаша воде, или тако нешто. Када сам ушла,

твој папа је стајао го до појаса и пушио. Ушла сам и стала, погледала у лице и спустила поглед. У његовим очима сам видела нешто што ме је уплашило. Онако црн, с јаким брковима, гледао ме је пламтећим погледом. Ја сам стајала и ћутала. А ћутао је и он. Страшно сам се уплашила. Он ми је пришао. Руком ми је подигао главу. Гледао ме је у очи и смешио се. Ноге су ми се одсекле. Онда је подигао другу руку и показао цигарету. “Опростите, господару”, рекла сам, “сада ћу донети пепељару.” А он се само смешкао. Не гледајући, бацио је цигарету кроз прозор. Привукао ме је себи и жестоко пољубио. Ја сам претрнула. “Не”, шапутала сам, “не чините то господару!” А он ме је зграбио јаче и поново почео љубити. Последњом снагом ја сам се отргла и истрчала из собе. Дрхтала сам. Нисам имала ваздуха. Истрчала сам у двориште и налетела право на ађутанта. Скоро сам га срушила. Побегла сам из дворишта и трчала улицом као луда. Отишла сам код наших кумова где је спавала Христина. Они су ме примили и ја сам се шићуририла уз Христину. Ујутру је краљ отпутовао, а ја се нисам појавила. Ето, шери, сада знаш шта је хтео папа да уради са мном и зашто је био против мене. Зашто је избегавао да дође у друштво где сам ја.

АЛЕКСАНДАР: Зашто ми ниси никада о томе причала?

ДРАГА: Неке ствари се не могу рећи. Никада и никоме. Зашто да ти кажем, да станем између двојице краљева? Да посвађам оца и сина? Не, то је била тајна све до сада. Када је краљ Милан умро, мени је пао камен са срца. Ја сам њему одавно опростила. Бог је милостив и помогао је твојој оцу да последње дане проведе у миру и покајању. Зар ја да му онда не опростим? Нанео нам је много зла, али ти и ја, шери, нисмо осветољубиви.

АЛЕКСАНДАР: Папа је био силовит...

ДРАГА: Не, не, он је био суров.

АЛЕКСАНДАР: Краљ мора да буде и суров, грлице моја... Ја нисам такав, нажалост... Да јесам, не бисмо сада стрепели.

(Изненада се, за крајико, зачује галама у близини.)

- ДРАГА: Колико пута сам ти говорила да прихватиш упозорења, па не вреди. Ти си веровао свима, и нашим злотворима!
- АЛЕКСАНДАР: Грешо сам, Драга, јер сам човек. Сваки човек грешо. Само је Бог безгрешан. Бог нам није дао децу, и зато су се на нас дигли официри.
- ДРАГА: Да ли само због тога?
- АЛЕКСАНДАР: Има ту још... Добио сам од Генчића листу твојих љубавника.
- ДРАГА: Од тог уображеног дивљака!
- АЛЕКСАНДАР: Тврдио је да си имала дванаесторицу.
- ДРАГА: То је лаж!
- АЛЕКСАНДАР: Можда је то лаж. Није проблем у томе. Народ својој краљици може да опрости све осим једног. Она мора да роди! То је дужност краљице! Да роди престолонаследника да се династија не угаси. То нису могли да ти опросте.
- ДРАГА: Нисам нероткиња! Нисам нероткиња, шери!
- АЛЕКСАНДАР: За три године брака, ниси родила.
- ДРАГА: Зато што смо жртвовали нашу срећу раније! Зато што сам ишла доктору Колеу у Париз, када сам занела с тобом у Бијарицу! Тада нисмо смели да родимо дете!
- АЛЕКСАНДАР: Све то сада нема смисла. Можда си ишла зато, а можда због неке друге ствари.
- ДРАГА: Ти мени не верујеш, Саша!
- АЛЕКСАНДАР: Више није важно шта ти ја верујем. Ја ти верујем, Драга, али добио сам пре две године један извештај. Из Женева. Петар Карађорђевић је послао своје агенте у Париз да испитају доктора Колеа од чега те је лечио.
- ДРАГА: Како да га испитају? А Хипократова заклетва?
- АЛЕКСАНДАР: Кеса дуката има већу снагу од Хипократове заклетве. У том извештају стоји да те је доктор Коле лечио од упале јајника. Нема говора о прекиду трудноће.

- ДРАГА: Ти верујеш писму Петра Карађорђевића?
- АЛЕКСАНДАР: Писмо сам добио од мога агента. А он је лукавством дошао до Колеовог писма Карађорђевићу.
- ДРАГА: Ти ме оптужујеш, да сам те лагала?
- АЛЕКСАНДАР: Не оптужујем те, Драга. Само хоћу да ти објасним да је наш брак био осуђен на пропаст када ниси могла да родиш. Само то. Ту више није важна наша љубав, шта ти и ја осећамо једно према другоме, ту више нису важне дворске сплетке и оговарања. Ту више није важан Генчићев списак дванаесторице. Ништа није важно осим чињенице да ћемо остати без детета. А краљ без потомства, краљ без лозе, осуђен је на смрт.
- ДРАГА: А ја? Шта сам ја могла да радим, кад ми Бог није дао да родим?
- АЛЕКСАНДАР: Да ли ти је стало до мене, или до престола Србије?
- ДРАГА: Само до тебе, шери.
- АЛЕКСАНДАР: Знам. Али други у то нису веровали. Зато сам од тебе тражио жртву, да се растанемо. Или растанак од тебе, или заједничка смрт.
- ДРАГА: Радије смрт у твојој наручју, него живот без тебе!
- АЛЕКСАНДАР: Мораш да разумеш, препелице моја, да те ја волим. Без тебе ни мени нема живота. Али, да си пристала на привремени растанак, да си прихватила да на неко време одеш из Србије, ја бих добио дете с неком принцезом и осигурао опстанак династије.
- ДРАГА: Па, Саша, ја сам на ту жртву пристала.
- АЛЕКСАНДАР: Али си тврдила пазар, Драга. Одуговлачила си. Онда си тражила толику отпремнину, коју влада не би могла да усвоји. Значи, ниси имала поверења у мене. Ниси веровала да ћу остати само твој. Да ћеш се касније вратити у Србију.
- ДРАГА: Мили Саша, ја сам само жена. Ја размишљам као жена и нормално је да те не дам! Зар би ти мени остао веран, када би у постељи осети дражи неке девојке?
- АЛЕКСАНДАР: Ја тебе волим, Драга.

- ДРАГА: Али ми не верујеш од тренутка када сам изгубила дете. Поверовао си у сплетке. Чак си и ти мислио да сам везивала јастук преко стомака!
- АЛЕКСАНДАР: Никада у то нисам поверовао. Али сам схватио да ће династија да се угаси са мном као последњим Обреновићем. А ја немам право, као владар, да уништим своју лозу. Постоје тренуци када се морамо приклонити вишим интересима. Интерес Србије, интерес династије и захтев народа тражили су од мене да се ти и ја растанемо. Да ми друга жена роди сина. Ти то ниси желела да прихватиш.
- ДРАГА: Нисам! И никада нећу прихватити! Ако пристанем, ја ћу те заувек изгубити. Боље у смрт с тобом, него живот без тебе!
- АЛЕКСАНДАР: Смрт долази по нас, Драга, за неколико минута!
- ДРАГА: Нека дође! Ја се не плашим!
- АЛЕКСАНДАР: Видиш, Драга, ти си ми у овом судњем часу испричала и оно што се не говори. Хвала ти на тој искрености. Нешто сам знао, а нешто нисам.
- ДРАГА: Шта си знао?
- АЛЕКСАНДАР: Све.
- ДРАГА: А шта онда ниси?
- АЛЕКСАНДАР: Нисам знао да ћеш и у овом часу бити лукава. Да ћеш истину говорити на свој начин, онако како теби одговара.
- ДРАГА: Значи, лагала сам?
- АЛЕКСАНДАР: Не. Само си понешто прећутала. Или ублажила.
- ДРАГА: Суди ми, Саша. Ти си господар мога живота.
- АЛЕКСАНДАР: Нисам судија. Ја сам ти муж. И волим те такву каква си. Бог ће нам судити за оно што смо чинили.
- ДРАГА: Где сам те слагала?
- АЛЕКСАНДАР: Није више важно.
- ДРАГА: Мени јесте.

АЛЕКСАНДАР: *(Пауза)*

Ниси од маман тражила двоструку плату. Тражила си петоструку.

ДРАГА: Ја имам петоро браће и сестара. На њих сам мислила. Само на те сирочиће.

АЛЕКСАНДАР: Христина је већ била удата.

ДРАГА: Али ти знаш да се никада није слагала с мужем. Знаш колико је Пера њу злостављао. Желела сам да јој омогућим да га се ослободи, да га напусти и да има од чега да живи. Мислила сам на њих али и на себе. Куда ћу када ме се заситиш? И када ме маман избаци на улицу!

АЛЕКСАНДАР: То више није важно.

ДРАГА: Па ти си мене проверавао!

АЛЕКСАНДАР: Генчићев списак.

ДРАГА: Опет тај списак!

АЛЕКСАНДАР: Знам напамет имена дванаесторице људи.

ДРАГА: У то не сумњам.

АЛЕКСАНДАР: Ноћ у Шапцу. Ниси одмах истрчала из очеве собе. Ниси истрчала. Полако си се искрала после једног сата. Све сам то знао још пре нашег познанства у Бијарицу. Чуо сам много прича од официра о папи и женама. Јер, папини официри су му најчешће правили друштво.

ДРАГА: Они ме мрзе.

АЛЕКСАНДАР: Мрзе те јер си мрсила конце и у војсци и без твог одобрења нико није могао да буде унапређен. Парадирала си међу официрима с лентом на грудима. "Пук краљице Драге". Коњички пук је добио твоје име. Када је још у Србији неки пук носио име жене? Грамзива си, Драга, неумерена у жељи за почастима и признањима сваке врсте. Колико си само новца добила за венчање? Народ те је даривао свачим, ћилимовима, бошчалуцима, везовима, новцем... Теби је све то било мало. Две собе у двору биле су пуне поклона. Грамзива си, шери, незасита и похлепна!

ДРАГА: Зар ми ти пребацујеш?! Ти!

АЛЕКСАНДАР: Ја сам твој муж и господар!

ДРАГА: Да ја нисам завела ред у двору, тамо би паучина прекрила зидове!

АЛЕКСАНДАР: Знам да си наредила да се наша фотографија окачи свуда, у сваку канцеларију, механу, школу... Да се о продаји слика старао министар, а да сте новац делили. Осамдесет хиљада слика по тридесет динара – а продаване су и по педесет – то је равно два милиона и четири стотине хиљада динара. Шта си с тим новцем урадила, Драга?! Незасита си!

ДРАГА: Ти ми пребацујеш?! Ти?

АЛЕКСАНДАР: Никад да станеш.

ДРАГА: Да није било мене, ти не би знао ни виљушку да узмеш! Једино си научио чашу с пивом да држиш у руци и ништа друго! Ти си мекушац! Као какав практикант, а не краљ! Дрхтао си од страха пред једним Генчићем, плашио си се Пашића, а могао си покретом руке главе да им скинеш!

АЛЕКСАНДАР: Да сам убио Генчића, сви би рекли да је то због списка твојих милосника. А Пашића да убијем, нису дале Аустрија и Русија.

ДРАГА: Зашто си их питао?

АЛЕКСАНДАР: Нисам их питао. Они су ми слали поруке када је било суђење за ивандањски атентат. Ни папа се није усудио да се супротстави Аустрији и Русији.

ДРАГА: Да си озбиљно схватио упозорење, не бисмо сада били овде у клопци. Ниси веровао озбиљним људима, а веровао си причама. И Генчићевом списку!

АЛЕКСАНДАР: Дванаесторица људи, од угледних до пропалица. Неки више нису живи.

(Пауза)

Свеједно. Ти си имала живот пун патње и понижења док мене ниси срела. Ја ти не судим. Ја те волим такву, грешну.

ДРАГА: Издржаћу свако понижење, али не могу да живим без тебе. Више ме погађа што верујеш у сплетке, него мојим речима.

АЛЕКСАНДАР: Никад ти није сметало што сам веровао у оне чудне приче о теби. У њима си била као некакво чудо од лепоте и порочности. Зато сам желео да те упознам, да видим ту страшну жену о којој говори цео Београд. А онда сам упознао једну прелепу несрећну и усамљену жену која има рањено срце и душу. Не знам шта жене осећају, али знам шта сам ја осетио пред тобом. Некакво просветљење. А онда, твоја благост и кроткост, држање у друштву, манири светске даме, све то заједно, само ме је уверило да си као жена без заштите морала да будеш таква каква си, отпорна и мудра, да преживиш у овом суровом свету. Ја ти, Драга, не замерам што си била друкчија последњих месеци, што ниси хтела да се привремено растанемо... Али, да си то прихватила, могли смо да избегнемо смрт, да задржимо престо.

ДРАГА: Ти би остао на престолу, а ја? Отерао би ме у неку Пруску, Швајцарску, Шпанију... Шта бих ја била тамо? Отпуштена краљица, као твоја маман у Бијарицу. Затворена између четири зида, окружена служавкама као јединим друштвом. Радије у смрт с тобом, него у туђину.

АЛЕКСАНДАР: Знам и за заверу. Мислио сам, ипак ће одустати када сазнају за наш растанак. По једном извештају, одлучили су да убију само тебе.

ДРАГА: Мене? Само мене?

АЛЕКСАНДАР: Мене би поштедели. Отерали би ме из Србије и довели Карађорђевића.

ДРАГА: Само мене?

АЛЕКСАНДАР: А Петар Карађорђевић је рекао да неће сести на српски престо све док је жив и један Обреновић.

ДРАГА: И ти си све то знао?

АЛЕКСАНДАР: О, да. Знам да су на то пристале и велике силе. Њих не занима много шта се дешава у Србији, ако то не дира њихове интересе. Ми смо, Драга, осуђени на смрт. Незанимљиви нашем куму, руском цару, неинтересантни Аустроугарској; мало необични Енглеској и донекле претња Турској. Зато су дигли руке од наших живота. Са Енглеском сам радио на тајном споразуму, да она спречи Турску да реагује када поведем војску у вардарску

долину. Мој циљ је тамо. Ако поживим, проширићу Србију ка југу.

ДРАГА: А шта ће бити са мном?

АЛЕКСАНДАР: Са нама, Драга, са нама. Али, ти и ја нећемо дочекати процват Србије. Нећемо доживети оно што знам да ће се догодити, да се ослободимо аустријског утицаја и зависности од те царевине. А Србија ће проћи кроз велике муке, кроз огањ и метеж, земљом ће тећи потоци крви, изгинуће толико људи да ће на свакој кући висити црни барјак. Дом Обреновића ће се заувек затворити, огњиште угасити... Доћи ће неки нови људи, с махнитим идејама... Дићи ће руку брат на брата!

ДРАГА: Немој, Саша, немој...

АЛЕКСАНДАР: Све видим јасно – а то што видим црно је! Нигде светлости! Србија ће бити у мраку дуго времена... Ти и ја смо своје дочекали. Нама је дошао судњи час. Ти и ја смо прошли стазом среће. Срећа нас је даривала колико је могла. Сада нас је напустила. Хвала јој и на томе што нам је дала неколико дивних година.

ДРАГА: Саша, лане мој! Тако си диван и страشان! Плашим се, али не бојим се смрти, већ да нас не раставе!

АЛЕКСАНДАР: Не бој се, грлице моја... Нас нико више не може раздвојити. Ми смо једно...

(Јарка светлосћ, пуцњи. Драга шелом заклања Александра. Онда, залетени, уочени, осћају у мраку.)

КРАЈ